Käsitöövaldkonna ja kestlikkuse edendamisest

Elo-Hanna Seljamaa

Käsitöö teemaline vestlusring IV Viljandi parandusfestivalil 2025. aasta septembris tõi kokku meistrid, käsitööhariduse spetsialistid, teadlased ning käsitöö esindusorganisatsioonide ja kohalike omavalitsuste esindajad Eestist, Rootsist ja Šotimaalt. Euroopa Horisondi projekti „CULTURALITY: Kultuuripärandi loov rakendamine turismi ja kestlikkuse edendamisel eraldatud maapiirkondades" (2024–2028)[1] algatatud arutelust jäi kõlama kohaliku ja rahvusvahelise koostöö olulisus ja seda ka kestlikumate lahenduste väljatöötamisel. Valdkonna järjepideva arendamise seisukohast omavad suurt rolli nii meistrite juhitud esindusorganisatsioonid kui ka stabiilne riigipoolne miinimumrahastus. Otsustajaid veenavad andmed. Käsitöö tähtsuse numbrite keelde tõlkimine pole lihtne, kuid ka mitte võimatu ülesanne ning nii Šotimaal kui ka Rootsis on hakatud järjest enam väärtustama käsitööd kui heaolu allikat ja tervishoiusüsteemi toetajat. Eesti paistab silma tugeva käsitööalase haridussüsteemi poolest. Arutelu juhtis Tartu Ülikooli kultuuripärandi professor Elo-Hanna Seljamaa UNESCO vaimse kultuuripärandi rakendusuuringute õppetoolist, kes veab eest TÜ osalust CULTURALITY projektis.

Alustuseks paluti igal panelistil end tutvustada ja kirjeldada oma tegevust käsitöö ja pärandkultuuri vallas.

Ave Matsin töötab Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias, kus ta juhib Eesti rahvusliku käsitöö ja pärandtehnoloogiate õpetamist. Tal on tekstiilikunstniku taust ja teda huvitab, mis Eestis on pärandtehnoloogia vallas puudu ning kuidas saab seda arendada ja taaselustada, peamiselt kõrghariduse ja akadeemilise töö kaudu. Lisaks on ta Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu juhatuse liige ja Eesti vaimse kultuuripärandi nõukogu liige. Viljandi kuulub UNESCO loovlinnade võrgustikku käsitöö- ja rahvakunstilinnade kategoorias, Ave juhib loovlinnade arendustööd. Parandusfestival on üks osa loovlinnade aktsioonist.

Carol Sinclair on tegelenud üle 30 aasta keraamikaga ja tal on ka keraamiliste plaatide tootmise kogemus. Praegu teeb rohkem skulptuure ja ainueksemplare. Kolimine Edinburghist maale on muutnud ka tema loomingut, milles soovib peegeldada oma elukeskkonda ning üleüldist sidet keskkonnaga. Kasutab portselani, mis ei ole tema elukohas looduslik materjal, seevastu tööde

1 Vaata projekti kohta *https://culturalityproject.eu/*.

Seljamaa, Elo-Hanna 2026. Käsitöövaldkonna ja kestlikkuse edendamisest. – Pihtide vahel. Studia Vernacula 18, 207–217.

teemad on vägagi kohalikud. Teenib lisaraha projektidega ning tegutseb käsitööliste koolitaja ja ärinõustajana. Läheneb kestlikkusele mitmel erineval moel.

Kajsa Stinnerbom töötab Rootsis Värmlandi regiooni kultuuriosakonnas käsitöökonsultandina. Tegeleb käsitöövaldkonna arendamise, toetamise, võrgustike loomise ja tegevuste kavandamisega nii lastele kui ka täiskasvanutele, nii harrastajatele kui ka elukutselistele käsitöölistele, keskendudes traditsioonilistele tehnikatele ja materjalidele. Tegevust rahastatakse avaliku sektori vahenditest. Igas Rootsi regioonis töötab 2 käsitöökonsultanti, kokku 50, aga kohaliku omavalitsuse kõrval võib tööandjaks olla ka mõni ühing või muuseum.

Claire Waddle tegutseb disaineri ja käsitöölisena kaubamärgi Yellow Broom alt Šoti saartel. Ta kasutab meeleldi kohalikke materjale, puitu, tööstusprügi ja jääkmaterjale. Samuti rakendab ta pärandtehnoloogiaid, näiteks puidu auruga painutamist, mille abil valmistatakse peamiselt paate ja viskivaate. Seob traditsioonilisi meistrioskusi tänapäevaste lähenemisviisidega käsitööle.

Elo-Hanna: Milles seisneb teie arvates käsitöö tähtsus tänases maailmas? Miks peaksid otsustajad nägema käsitööd osana suurest pildist?

Carol: Mõtlen tihti sellele, et käsitöö ümbritseb meid kõikjal, kuid jääb sageli nähtamatuks. Mõtlen ka sellele, et Šotimaal on käsitöö algharidusest kadunud, seda tõrjutakse teisest kooliastmest ja edasisest haridusest ning inimesed on käte kasutamise oskust kaotamas. Samas mina eelistaksin, et minu kallal töötav kirurg oleks käeliselt osav. Aga me vajame käelisi oskusi ka igapäevases elus. Käsitöö on fundamentaalselt inimlik tegevus ja tähtis meie heaolu jaoks. Me väljendame sellega oma identiteeti ja suhtleme üksteisega. Isegi kui majandus ja turism kõrvale jätta, on käsitöö mitmes mõttes kasulik.

Kajsa: Rootsis õpetatakse käsitööd koolides siiani, kuigi selle üle käib pidev arutelu. Käeliste oskuste arendamine aitab inimestel õppida, luua, probleeme lahendada ning omandada võimeid, millest on kasu väga erinevates eluvaldkondades. Käelised oskused on seotud ajuga ja terve keha toimimisega ning seda tuleks rohkem teadvustada.

Ave: Tahaksin lisada veel ka turvalisuse aspekti. Eesti on poliitiliste mängude keskmes ja kui meil ühel hetkel ei ole enam elektriseadmeid ja muid mugavusi meie ümber, siis on kohaliku materjali tundmine oluline. Käsitöö on ellujäämisoskus, mis annab meile turvatunde, et me saame hakkama.

Elo-Hanna: Mida on vaja, et toimiks koostöö kohalike omavalitsustega ja kuidas kommunikeerida käsitöö tähtsust erialaringkonnast väljaspool? Mida sina, Kajsa, vajad käsitöölistelt, et see koostöö hästi toimiks?

Kajsa: Minu töös käsitöökonsultandina mängib olulist rolli kohapealne initsiatiiv. Kui käsitöölised ise soovivad kellegagi koos töötada ja teadvustavad

oma vajadusi, siis mina saan neid toetada ja neile hoogu juurde anda. Vahel tunnengi end kosjasobitajana. Inimeste tutvustamine üksteisele kas siis regiooni piires või ka laiemalt on osa minu tööst.

Claire: Teiste käsitöölistega koos tegutsedes algab kõik vastastikusest lugupidamisest, kolleegide tööviiside ja töötamise kontekstide väheselgi määral tundmaõppimisest. Koostöös ametiasutuste või suurte organisatsioonidega on oluline tõsta teadlikkust sellest, kui mõjukas võib olla käsitöömeistri hääl. Kuus infograafikaga stendi kohaliku kultuurimaastiku kohta, mida keegi ei loe, mõjuvad palju vähem kui üks ese ja üks meister, kellega paljud inimesed suhestuvad.

Carol: Olen Šotimaal käsitöövaldkonna esindaja loomemajanduse juhte koondavas institutsioonis nimega *Creative Industries Leadership Group*. Selle töörühma pani kokku Šoti valitsus, et olla informeeritud loovtööstuse vajadustest. Meilt soovitakse alati arvandmeid tegevuste majandusliku mõju kohta ja tegelikult pole meil piisavalt infot, et otsustajaid veenda. Üks viimasel ajal esile kerkinud aspekt, mis neile huvi pakub, on aga heaolu. On mõistetud, et käsitöö, meisterdamine ja loovus on väga head ennetavad meetmed tervishoius, mis võivad aidata meie riikliku tervisekassa kulusid kokku hoida. See on samuti üks viis, kuidas majanduslikust kasust rääkida. Teiselt poolt teadagi turism. Nagu enne ütlesin, käsitööd leidub igal pool ja käsitöö võib aidata mitme probleemi lahendamisel. Neist igaühe puhul tuleb justkui leida eraldi põhjendusi, mis pälviksid otsustajate tähelepanu, kuigi tegelikult on see ju üks ja sama nähtus ja selgitus.

Elo-Hanna: Kui ütled, et teil pole piisavalt andmeid, kas põhjus on liiga vähene uurimistöö või on käsitöö mõju raske mõõta ja arvudesse panna või mõlemat?

Carol: Oskan rääkida ainult Šotimaast. Suure osa käsitööliste käive on nii väike, et nad ei pea selle kohta äriregistris aru andma, mistõttu pole ka statistikat. Andmed on puudulikud ka sel põhjusel, et tööstusvaldkondade klassifitseerimiseks kasutatavad koodid on vananenud ega kajasta tänast käsitöö valdkonda adekvaatselt, mistõttu on meil keeruline end arusaadavaks teha. Šotimaal on statistika kogumisel osutunud päris kasulikuks kogu loovtööstuse vaatamine tervikuna. Šoti ministrite tähelepanu äratab see, kui nad taipavad, kui me saame neile näidata, et loovtööstus on Šotimaal väärt rohkem kui bioteadused või turism. Sellel on tohutu mõju.

Claire: Kui korraldada maapiirkonnas avatud ateljee, siis kolmepäevase sündmuse lõpuks on igal meistril näiteks 130 külastust. Oleme hakanud koguma statistikat selliste väikeste sündmuste külastatavuse kohta maapiirkondades, et teada, kui palju toob loovtööstus inimesi raskesti ligipääsetavasse

paikadesse, kuhu muidu ei tuldaks. Meid huvitab ka, kas külastajad ühtlasi ööbivad või on nad kohalikud.

Ave: Andmed on ka Eestis suur probleem, sest meil puudub klassifitseerimissüsteem käsitööettevõtete või käsitööliste jaoks. Käsitöölised on ka väga erinevad. Küsisime hiljuti ühe uuringu raames käsitööalal töötavatelt TÜ Viljandi kultuuriakadeemia vilistlastelt, millist ettevõtluse tegevuskoodi nad kasutavad. Selgus, et kasutusel on väga suur hulk erinevaid koode. Kui tahaks näiteks välja võtta mingi käsitöö tuumikrühma, siis tegevuskoodide põhjal ei ole see võimalik, sest inimesed määratlevad end väga erinevatesse valdkondadesse. See on üks probleem.

Teine probleem on veel palju laiem: mis üldse on käsitöö? Kas see tähendab ühe inimese tööd? Kui palju loomingulisust peab seal olema? Mingil hetkel muutub see Eestis juba disainiks, sest käsitöö ja disain on meil erinevad kategooriad. Kuni puuduvad selged piirid ja kokkulepped selle kohta, mida käsitöö täpselt tähendab, on väga keeruline anda usaldusväärseid arvandmeid ning mõõta ka käsitöö tegelikku mõju.

Carol: Käsitöölistele ka ei meeldi end kategoriseerida või ühte lahtrisse suruda lasta. Sageli nad teevadki natuke ühte ja natuke teist.

Kajsa: Ka Rootsis ei ole käsitöölistel, kellega ma töötan, oma esindusorganisatsiooni, mistõttu on neil raskem oma valdkonda arendada. Kultuuriosakonnas, kus mina töötan, on tööl ka teiste valdkondade, näiteks tantsu, kujutava kunsti ja filmikunsti arendajad ja nad kõik saavad oma valdkonna esindusorganisatsiooniga koostööd teha. Aga käsitöölised on hajutatud, ühiseid reegleid kehtestada oleks keeruline ja seetõttu nad ei ole ka nii tugevad.

Elo-Hanna: Carol ja Claire esindavad lisaks iseendale Šoti käsitööliste ja tarbekunstnike esindusorganisatsiooni, milleks on *Applied Arts Scotland*. See peaks olema rohujuuretasandi algatus, mille taolist Kajsa soovib Rootsi käsitöömeistritele.

Carol: Jah, selle algatuse taga olid meistrid, kes tundsid, et nende hääl ei ole kuulda. *Applied Arts Scotland* alustas umbes 40 aastat tagasi, kui käsitöö edendamise agentuur oma tegevuse lõpetas, aga vajadus esindusorganisatsiooni järele püsis. Me oleme alati olnud meistrite juhitud organisatsioon, meistritelt meistritele. Meil on 160 liiget.

Claire: Liikmete arv kõigub sõltuvalt projektidest. Nagu Carol ütles, on *Applied Arts Scotland* eriline selle poolest, et kõik juhtkonna ja tuumiku liikmed ja projektijuhid on ise samuti elukutselised käsitöölised. Teadus- ja arendusprojektides osaledes esindame loomemajandussektorit ja oleme projektijuhi rollis, aga kui me korraldame üritusi käsitöölistele, siis oleme meistritega ühel tasandil ja suudame vestlustega suhestuda. See on väga tähtis, et meie

meeskond koosneb meistritest ning me toome võimalusi meistritele. Püüame edendada õiglast tasustamist ja õiglast töökorraldust.

Ave: Kuidas teie organisatsiooni rahastatakse?

Claire: Saame igalt projektilt, millele me rahastuse saame, teatud protsendi ühisesse fondi. Lisaks on meil väike liikmemaks: 25 naela ehk umbes 20 eurot aastas. Suure osa tööst teevad juhatuse liikmed ka vabatahtlikkuse alusel. Hiljuti õnnestus meil tagada Šoti valitsuse rahastus kolme inimese palgal hoidmiseks, mis on kasvavat hulka erinevaid projekte arvestades väga oluline. Saime varakult aru, et liikmemaksudest kulude katmiseks ei piisa ja peame taotlema ka projekte ning olemegi õppinud seda tegema.

Carol: Viimase kümne aasta jooksul on meie tegevus projektide mahu mõttes üsna palju kasvanud. Oleme teinud koostööd Briti Nõukoguga maailma eri paigus. See on aidanud meil kasvatada nähtavust ning luua erinevaid sissetuleku- ja rahastusvõimalusi, aga vahendite tagamisega tuleb kogu aeg tegeleda.

Ave: Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit keskendub pigem käsitööle harrastusena, küll ka pärandkäsitööle, kuid ma arvan, et elukutseliste käsitööliste toetamiseks jääb tal jõudu puudu. Ka käsitöölised ise ei ole eriti altid kokku tulema ja koos tegutsema. Me kirjutasime samuti ühe projekti sellel teemal, kuid see ei saanud rahastust. Püüdsime leida käsitööprotsessi osi, mida saaks teha ühiselt. Keskmises käsitööettevõttes Eestis töötab umbes 1,6 inimest, kes peavad tegema ära kogu töö: hankima materjalid, arendama, valmistama ja müüma tooteid ja tegelema kõige muuga. Näiteks osa materjalide muretsemisest ja kindlasti turundus võiks toimida palju koostöisemalt, mitte nii, et iga käsitööline teeb kõike täiesti üksi. Näen siin suurt arenguruumi.

Carol: Alustamine ongi keeruline, sest inimeste kohale meelitamiseks peaks olema midagi pakkuda, aga seda tuleks koos luua. *Applied Arts Scotlandil* on kolm liikmekategooriat. Meil on professionaalid, üliõpilased, kelle liikmemaks on veidi madalam, ja on ka rahvusvahelise liikme kategooria. Saime rahastuse ühest fondist, mille toel saame korraldada rohkem veebikoolitusi. Me tahame väga rahvusvahelised olla, sest meil on üksteiselt palju õppida.

Elo-Hanna: Teema, mis meid kõiki üha rohkem mõjutab, on keskkond, kliima muutumine ning sellega seoses töökeskkonna teisenemine. Üks viis nende muutustega toime tulla on pöörata rohkem tähelepanu ringmajandusele. Kuidas ringmajandus kajastub teie tööpõhimõtetes ja tegevustes?

Kajsa: Minu vastutusalas kasutakse looduslikku päritolu materjale või materjale, mida saab taaskasutada. Mõnikord ei ole kohalike materjalide kasutamine enam võimalik, aga võime siiski selle eesmärgi poole pürgida. Minu meelest on kõige olulisem kasutada seda, mis sind ümbritseb, ja Rootsis on juba kasvõi korvipunumise puhul palju regionaalseid erinevusi

nii materjalide kui ka tehnika osas. Ma arvan, et üks käsitööliste tugevusi on õige materjali kasutamine õigel moel ja õigel eesmärgil. Teisalt on oluline oskus lahendada probleeme viisil, mis oleks hea tuleviku ja keskkonna jaoks.

Elo-Hanna: Kas see aspekt sinu töö juures on aastate jooksul muutunud? Kas ringmajanduse tähtsus on kasvanud?

Kajsa: Arvan, et nii taaskasutamise kui looduslike materjalide kasutamise osas on toimunud muutusi. Teatud materjalide hankimine on keerulisem. Mets kasvab kliima muutumise tõttu kiiremini ja see võetakse maha varasemast palju nooremana. Seega on mõnda materjali peaaegu võimatu saada. Taaskasutatavate materjalidega seotud arutelu on Euroopas muutunud viimase 10–15 aasta jooksul, mil olen seda tööd teinud. Alguses taaskasutati käsitöös erinevaid materjale koos. Nüüd räägitakse palju sellest, et tuleks kasutada ühte materjali, sest kui neid liiga palju segada, ei ole taaskasutamine võimalik. Kui sul on näiteks kasutamiskõlbulik kilekott, siis tasubki seda kasutada ja mitte lõhkuda, et teha mingeid uusi asju koos teiste materjalidega. Viimastel aastatel on see olnud oluline aruteluteema ja puudutab nii käsitöövaldkonda üldisemalt kui ka käsitöökonsultante.

Claire: Meie organisatsioonis tegutseb aktiivne tugigrupp nimega *Closing The Loop* loovisikutele, kes soovivad läheneda käsitööle ja oma tööprotsessidele vastutustundlikult. Meid on 20 ringis, kohtume kord kuus, enamasti veebis. Oleme leidnud rahastusvõimalusi näituste korraldamiseks, korraldanud lühiresidentuure oskuste vahetamiseks ning loonud võimalusi erineva väljaõppe ja taustaga käsitöölistele sama materjaliga töötamiseks. Praegu tegelemegi aktiivselt sellega, kuidas luua niisugune teadmiste ja kogemuste kogum, mida saaks jagada peale selle grupi liikmete ka palju laiema ringiga.

Carol: Asja tuum on koostöö ning kogemuste ja teadmiste jagamine. Näiteks uute materjalide ja tehnikate tundmaõppimine võtab aega. Palju tõhusam on kokku tulla ja üksteiselt õppida või ka koos uusi teadmisi ja töötamise viise luua.

Claire: Kui ma varem lõin seeriate kaupa, siis nüüd on suur osa minu enda tööst kohandatud konkreetsele ruumile või kliendile. Nii ei pea ma hoidma laos valmis esemeid, mis aitab vähendada jäätmeid, energiakulu ja kõike muud sellega seonduvat. Teen koostööd ehitussektoriga ning püüan leida viise, kuidas jäätmetele ja ülejäänud materjalidele väärtust juurde anda. Minu eesmärk on tõsta nende materjalide väärtust funktsionaalse disaini kaudu. Nii võib öelda, et oma töös tõlgendan ümbritseva piirkonna tööstuspärandit kasutatavate esemete kaudu.

Ave: Meie töötasime pärandtehnoloogia õppekava raames välja ringtehnoloogia eriala, mis sunnib ka meid, kes me seal õpetame, endalt küsima, miks

me midagi teeme ja kuidas seda teisiti teha. Mulle meeldib näha pärandit ja kestlikkust koos ning püüda leida nende vahel seoseid. Üks esimesi teemasid, millega tõsisemalt tegelema hakkasime, olid kohalikud looduslikud materjalid. Tihti on neist tänapäeval saanud jäätmed. Näiteks lambavill on praegu sisuliselt põllumajanduslik jääkmaterjal. Villa väärindamiseks ei saa talunikud sageli taotleda raha tootmise toetamise fondidest, vaid peavad pöörduma fondide poole, mis tegelevad jäätmete käitlemise või vähendamisega, mis paneb kulmu kergitama. Ka luud ja puud saaks arukamalt kasutada. Parandusfestival lähtub sarnasest soovist olevat paremini ära kasutada, julgustada inimesi lihtsamaid parandustöid ise ette võtma. Siin on seos pärandkäsitööga, sest traditsioonilisi käsitöövõtteid kasutatakse ka parandamiseks. Festival aitab neil oskustel kesta, ja mis veel olulisem, muuta mõtteviisi. Et isegi kui inimene ise ei võta parandamist ette, siis ta vähemalt mõtleb, enne kui midagi ära viskab või uue ostab.

Carol: Arvan samuti, et see, kus me ilu ja väärtust näeme, on väga oluline küsimus: kuidas mõelda igast killust kui väärtuslikust toorainest. Teen ise kõigist oma portselanijääkidest helmeid.

Elo-Hanna: Mõeldes CULTURALITY projektile ja teie tegevusele laiemalt – kas on midagi, mida tahaksite muuta käsitöö ja käsitöömeistrite juures maapiirkondades? Mida te sooviksite võimalusel teisiti teha?

Kajsa: Küsimus, millega tegelen aastaid, puudutab käsitöö kõrgemat väärtustamist. Ühiskond on mingil määral mõistnud, et käsitööoskused on väärtuslikud, aga käsitööga on raske teenida õiglast sissetulekut ja keeruline leida rahastust projektidele. Samuti ei peaks käsitöö tegemine olema nii üksildane. Meil on näiteks residentuuriprogramm koos viie teise piirkonnaga. Hiljuti toimus kohtumine, mis tõi kokku 15 selles kolmeaastases programmis osalenud elukutselist käsitöölist. Nad kõik tundsid puudust võimalustest kohtuda teiste sarnaste inimestega. Arvan, et see on seotud ka tugeva erialaorganisatsiooni puudumisega. On oluline käsitöölisi suhtlusvõrgustike loomisel toetada.

Claire: Paljudele käsitöölistele õigupoolest meeldib ka üksinda töötada. Kuid samal ajal on tähtis, et olemas oleks platvorm, keskus või kohtumispaik, kust vajaduse korral tuge saada. Just seetõttu mängivad olulist rolli digitaalsed lahendused. Kui internetiühendus on olemas, võimaldavad need inimestel omavahel suhelda, kogemusi jagada ja tuge leida, ilma et nad peaksid loobuma neile vajalikust iseseisvusest ja omaette töötamise võimalusest.

Carol: Ma arvan, et minu üks soov oleks nähtavus – vestluse alguse juurde tagasi minnes, selle näitamine, et käsitöö ümbritseb meid kõikjal ja on tõesti oluline. Mind on inspireerinud ka osalemine projektis CULTURALITY, kus näeme, kuidas eri valdkonnad tuuakse kokku töötama ühise teema ümber. See ühendab käsitöölisi näiteks kokakunsti valdkonnaga, sest tegelikult on

kõik omavahel seotud. Usun, et just koostöö aitab kõige paremini suurendada käsitöö nähtavust, väärtustamist ja ühiskondlikku mõju.

Ave: Mina tahaksin esile tõsta, kui tähtis on suurem toetus arendustegevustele ja rohkem ressursse riigi poolt. Arvan, et paljusid asju on võimalik teha vabatahtliku töö korras, kuid seda on pika aja jooksul väga raske üleval hoida. Seetõttu võiks riigipoolne toetus aidata tagada vähemalt teatud minimaalse tegevuste ja arendustööde järjepidevuse. Lisaks on loomulikult olulised nähtavus ja koostöö.

Igal riigil on häid praktikaid, mida võiks omavahel jagada. Mulle meeldis see, kuidas te rääkisite oma käsitööliste toetamisest seadusandluse kaudu. Samuti on teil käsitöövaldkonna organisatsioonid ja nõustajad, kes seda süsteemi toetavad. Meil omakorda on tugev haridussüsteem. Võiksime kokku panna omamoodi ideaalse käsitöö toetamise, arendamise ja elavdamise mudeli, mis ühendaks eri riikide parimad praktikad ja kogemused.

Elo-Hanna: Kas publikul on küsimusi või kommentaare?

Rory Cassie (külalisdoktorant St Andrewsi ülikoolist): Kui tähtis on teie arvates käsitöö ja loovtegevus enesekindluse kujunemise ja kasvatamise juures? Mu vanaisa kaotas õnnetuse tagajärjel suure osa oma motoorsetest võimetest. Varem oli ta väga hea maalikunstnik. Hiljuti on teda hooldekodus julgustatud uuesti pintslit või pliiatsit kätte võtma ning pärast mõningast harjutamist on ta hakanud nägema ilu ka oma uutes töödes, kuigi need on varasematest erinevad. Nüüd on temas taas tärganud kirg loomise vastu ja ta on saanud tagasi osa vahepeal kadunud enesekindlusest.

Kajsa: Sotsiaalne kestlikkus on väga oluline aspekt ja puudutab ka harrastajaid, lapsi ja noori. Rootsis oli kunagi 1980ndatel tervishoiusüsteemis käsitööl oma koht. Vahepeal see kadus, kuid nüüd räägitakse sellest jälle üha rohkem. Inimesed tunnevad end õnnelikumana, kui nad suudavad midagi ise teha. Teadmine, et oled võimeline midagi looma, parandama ja õppima, on oluline osa kestlikkusest.

Carol: Šoti valitsus investeerib üha rohkem niinimetatud sotsiaalsetesse retseptidesse ja arvan, et on väga hea suund pakkuda inimesele mõnikord ravimi asemel hoopis mõnda tegevust või kursust. Olen teinud koostööd dementsusega inimestele mõeldud kogukonnakeskustega oma kodukandis Forfari piirkonnas. Juhendasin mehi, kes pidasid varem talu ja tegid palju käelist tööd. Savi tekitas neis alguses segadust, aga hiljem nad tõeliselt nautisid saviga töötamist ja olid väga uhked näituse üle, mille nende töödest korraldasime. See kogemus näitas väga selgelt, kuidas käsitöö kasvatab enesekindlust. Paljud on öelnud, et käsitööga tegelemine teeb nad õnnelikuks, sest see viib tagasi lapsepõlve, turvatunde ja tuttavate kogemuste juurde.



Vestlesid: Claire Waddle, Carol Sinclair, Kajsa Stinnerbom, Ave Matsin ja Elo-Hanna Seljamaa. *Foto: erakogu*

Saša Poljak Istenič (Sloveenia Teaduste Akadeemia Etnoloogia Instituut): Sloveenias tehakse käsitööd kõige enam eakate kogukondades puhtalt hobitegevusena, kuid selle sotsiaalne väärtus jääb märkamata, kuna hinnanguid antakse peamiselt majandusliku tasuvuse või turupotentsiaali alusel ning pigem ollakse valmis toetama käsitöötraditsioonide alalhoidjaid kui harrastajaid. Meie ülesanne on seda vaatenurka muuta ja käsitleda heade praktikatena ka tegevusi, mis loovad sotsiaalset sidusust, parandavad inimeste heaolu, suurendavad enesekindlust ja toetavad vaimset tervist.

Tõlkinud Maarja Veisson ja Elo-Hanna Seljamaa.
CULTURALITY projekti on rahastatud Euroopa Liidu teadus- ja innovatsiooniprogrammist „Horisont Euroopa" toetuslepingu nr 101132628 alusel.

Elo-Hanna Seljamaa (s 1980) on kultuuripärandi professor Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudis ning juhatab samas vaimse kultuuripärandi rakendusuuringute UNESCO õppetooli. Tema uurimisteemade hulka kuuluvad etnilisus, rahvuslus ja lõimumine Eestis ning pärandiloome ja pärandi korraldamise kaudu toimuv kaasamine, välistamine ja sekkumine. Ta on Studia Vernacula rahvusvahelise kolleegiumi liige.



Foto erakogust

Promoting crafts and sustainability

Abstract

The 4th Viljandi Repair Festival in September 2025 hosted a roundtable focusing on the promotion of crafts and sustainability. The discussion featured makers, craft education specialists, researchers, and representatives of craft organisations, as well as local authorities from Estonia, Sweden and Scotland. The roundtable was part of the European Horizon project, CULTURALITY: Creative Application of Cultural Heritage to Promote Tourism and Sustainability in Remote Rural Areas (2024–2028; https://culturalityproject.eu/), which aims to develop new cultural tourism models based on crafts and other forms of intangible cultural heritage. Participating in the discussion were Ave Matsin (University of Tartu Viljandi Culture Academy), Carol Sinclair and Claire Waddle (Applied Arts Scotland), and Kajsa Stinnerbom (Region Värmland, Sweden). The discussion was led by Elo-Hanna Seljamaa, one of the CULTURALITY work package leaders, and the University of Tartu UNESCO Chair on Applied Research of Intangible Cultural Heritage.

One of the key themes to emerge from the discussion was the crucial importance of collaboration among craftspeople. While many craftspeople may prefer to work alone, networking opportunities are important and highly valued when offered. The panellists agreed that the craftspeople could collaborate more amongst themselves to procure materials, promote their creations and learn and teach about new technological solutions, as well as to identify and articulate their shared needs and concerns to the municipality and the state. Both Stinnerbom and Matsin emphasised the need for an organisation that would provide peer support and represent the interests of professional craftspeople in these interactions. Applied Arts Scotland (AAS), established around 40 years ago, is such an organisation in Scotland, and, according to Sinclair and Waddle, is run by makers for makers. AAS has both domestic and international members, and its main purpose is to make the voices of the craftspeople heard by decision-makers as well as by members of the general public. In recent years, AAS has become involved in several international research projects and has secured funding from the Scottish government to implement them. Matsin also emphasised the importance of minimum stable state funding for the sustainability of the crafts sector, as not everything can be done on a voluntary basis.

The participants agreed that translating crafts into numbers may not be an easy task, but it is not impossible. One problem is categorising crafts, as

the codes used by the state to collect data are outdated, or there may be too many of them. This is partly because craftspeople are reluctant to pigeonhole their creative activities. However, better statistics would facilitate measuring the impact of crafts, which in turn would support informed decision-making. In Scotland, contextualising crafts as part of the creative industries has yielded promising results. In addition, as in Sweden, the healthcare sector in Scotland has recognised the value of crafts as a source of wellbeing and as a preventative measure that helps to reduce healthcare costs. Doctors may prescribe crafts, which offers another approach to measuring their effects.

The impact of crafts on the environment was another recurring theme, as was the impact of climate change on craft practices. In Sweden, for instance, certain types of wood have become scarce because trees are growing faster and being cut down before they develop the qualities they used to have, which also affects the sustainability of craft techniques. Initiatives such as the Closing the Loop working group of the AAS or the circular technology speciality, and the Repair Festival in Viljandi, encourage craftspeople and others to view every piece of material as a valuable resource.

Matsin concluded the discussion by observing that while Estonia has a robust craft education system, Sweden and Scotland boast a system of consultants and organisations. The practices and experiences of these states could be combined to create an ideal model for supporting, developing and stimulating crafts.